

FELSEFE DÜNYASI

2017/YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 65
FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ
Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.
ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Yard. Doç. Dr.) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör / Editor

Prof. Dr. Celal TÜNER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)
Prof. Dr. Celal TÜNER (Ankara Üniv.)
Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Üniv.)
Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Üniv.)
Yard. Doç. Dr. Necmettin PEHLİVAN (Ankara Üniv.)
Yard. Doç. Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/ULAKBİM tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/ULAKBİM since 2004.

Adres/Address

Necatibey Caddesi No: 8/122
Kızılay - Çankaya / ANKARA
PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40
www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2017, 750 Adet

Toplumsal Değerlerin Ve Siyasi Yapının Platon'un Sınıflı Toplum Anlayışına Etkisi

MAKALE GELİŞ TARİHİ : 25.03.2017 / YAYINA KABUL TARİHİ: 21.05.2017

Murat Sultan ÖZKAN*

Giriş

Platon, sınıf sistemine dayanan toplumsal görüşlerini ortaya koyarken, Yunanlardaki köleci toplumsal düzenden etkilenmiş midir? Yaşadığı dönemde toplumsal tabakalaşmayı özünde barındıran antik dini ve aristokratik değerlerin, onun görüşleri üzerinde hangi oranda etkili olmuştur? Almış olduğu eğitim, yetiştirilme tarzı ve aristokrat bir aileye mensup olması ne kadar düşüncelerini etkilemiş ve seçkin bir tutum takınmasına sebep olmuştur? Siyasi görüşleri arasında bir tutarlılık var mıdır? Siyasi ve genel görüşleri arasında bağlantı kurulabilir mi? Sınıflı toplumsal bir yapıya dayanan devlet kuramının olabirliğini temellendirmek için mi idealar öğretisini geliştirmiştir?

Platon'un sınıflar arasında mücadelenin yoğun yaşandığı ve demokratik eğilimlerin ağır bastığı bir dönemde yaşaması, onu siyasi tartışmaların içine çekmede ne derece etkili olmuştur? Toplumu, bu tartışma ortamından uzaklaştırmak ve barışı temin etmek için mi sınıf ayrımına dayanan bir toplumsal yapı öngörmüştür? O, yıkılan toplumsal düzenin yeniden tesis edilmesi için belirli sayıdaki bilgelerin devleti yönetmesinden mi yanadır? Platon'un demokratik yönetime güven duymamasının nedeni doğuştan insanların eşit olmamaları ile ilgili ön kabulünün olduğu söylenebilir mi?¹ Sitemini tümeller üzerinden anlatırken esasen tikelleri mi esas almıştır? Makale bu soruların cevabını Platon'un siyaset felsefesine ya da yönetim biçimlerine temel teşkil eden sınıflı toplum anlayışını analiz ederek bulmaya çalışacaktır.

* MEB., Dr.

1 Ayferi Göze, *Siyasi Düşünceler ve Yöntemler* (9. bs.), Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2000, s. 20.

I. Antik Yunan Medeniyetinde Dini İnanışların Toplumsal Sınıfların Oluşumuna Etkisi

Yunanlar, İtalyanlar ve Hindularda görülen sınıf ayrımı, bu ırkların Asya'da beraber yaşadıkları döneme kadar uzanmaktadır. Evde yapılan dini ritüellerde dua etmek ve kurban sunmak ağabeyin göreviydi. Bu hakları kullanma kalıtsal olarak büyükten küçüğe geçmekteydi. Böylece ev içerisinde tapınmanın sürekliliği sağlanırdı. Aile içerisinde barınan köleler de tapınmaya katılırlardı, ancak yanaşmalar ya da hizmetçiler tapınmaya katılamazlardı. Dolayısıyla toplumsal mevkiler ve konumlar dini olarak belirlenirdi.² Antik Yunan'da dinsel ayinlere katılmayanlar ya da dinsel ayinlerden dışlananlar siteyi çevreleyen surların dışında dinsel bir törenle kurulmayan evlerde otururlardı.³ Tapınma hakkına miras yoluyla sahip olamayanlar ya hizmetçi olurlardı ya da toplum dışında kalırlardı. Mülkiyet ve yurttaşlık hakkına, ancak ev tapınmasına katılan biri sahip olurdu. Rahipler ve yüksek rütbeli devlet görevlileri sadece bu ailelerden seçilirdi. Aristokrasi, doğuma ya da ailenin dinsel yapısına dayandırılmış ve ailede sürdürülen dini anlayış ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. "Mutlak egemenliğe sahip aristokrasinin unvanı miras yoluyla geçen dindir." Aristokratlar, ayrıcalıklı haklarını dinden alırlardı.⁴ M. Ö. 5. asırda Sofistler, dini inanışlara dayandırılan sosyal, siyasal ve ekonomik hakların kalıtsal olarak aristokratlara ait olduğu tezini reddetmiş,⁵ yasaların ya da ahlaki buyrukların tanrısal bir kaynağa dayanmadığını ve bunların toplumsal bir uzlaşısı sonucunda oluştuklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla herkesin tüm haklara sahip olmasının gerektiğini ifade etmişlerdir.⁶

Platon ise antik dini inanışların toplumsal hayat üzerindeki etkisini Devlet kitabında şöyle belirtmiştir: Kanunların birçoğu, "kendiliğinden toplumun yaşama düzeninden çıkar." "İlk kanunları, en önemli, en güzel olanları koymak Apollon'un işidir." Platon, bu ilk ve önemli kanunların,

2 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, (Çeviren: İsmail Kılıç), Epos Yayınları, Ankara 2011, s. 224, 235.

3 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 221.

4 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 235.

5 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşüncesi* (Kısaltılmış ve Gözden Geçirilmiş 4. bs.), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2013, s. 140.

6 Ayhan Bıçak, *Felsefenin Kuruluşu*, Dergah Yayınları, İstanbul 2015, s. 93.

“Tapınakların kuruluşu; kurbanlar; büyük küçük tanrılara, kahramanlara yapılan törenler; ölülerin gömülmesi, saygı gösterilmesiyle” ilgili olduğunu belirtmiştir. Akıllı olanların devleti kurarken atalarının yolundan giderek “dünyanın göbeğinde” olan ve bütün insanlara yol gösteren Tanrı'nın sözünü dinlemesi gerekir. Çünkü bunları Tanrı insanlardan çok iyi bilmektedir, hatta insanların bunları bilmesi mümkün değildir.⁷ Yasalar'da da akıllı insanların devleti yeniden kurarken ya da devlette reform yaparken tapınaklara, tanrılardan gelme kültlere, kurbanlara, sunaklara karışmama- ları belirtilmiştir. Ayrıca yasa koyuculara, toprağı bölüştürürken soyluların hakkını kültlere uygun olarak öncelikli olarak vermelerini telkin etmiştir.⁸ Platon hem Devlet'te hem de Yasalar'da dini değerlerin belirleyici olduğuna vurgu yapmıştır.

Kabileler halinde yaşayan halk, hem dini normların hem de kabile şef- lerinin otoritesi altındaydı. Atina, bağımsız ailelerden oluşmakta, her aile soylu bir şef tarafından yönetilmekte ve yönetim hakkı kalıtsal olarak alt kuşaklara geçmekteydi. Atina'da siyasal birlik, Theseus tarafından kurul- muştur. Theseus, birliği kurarken menfaatlerinin tehlikede olduğunu gören soyluların ciddi tepkileri ile karşılaşmış, bu yüzden dinsel otoriteye dokun- madan düzeni kurmaya çalışmış ve siyasi otoriteyi soylulardan bir meclis oluşturarak kurmuştur. Kral, soylular tarafından oluşturulan meclisin onay- ı olmadan bir icraat yapamazdı. Theseus, yönetimi halka vermiştir, ama halk siyasi gövdeyi oluşturan soylular ya da aristokratlardır.⁹

M.Ö. 8. asrın ortalarına kadar devam eden krallık döneminde, toprak- lar belirli sayıda aristokratın eline geçmiş, krallarla aristokratlar arasındaki yaşanan mücadeleler artmış ve bu asrın son çeyreğinde “krallık önemsiz bir dinsel memurluk derecesine indirilmiştir.”¹⁰ Böylece krallık aristokra- siye, krallar da arkhona dönüşmüş, yürütme gücü dokuz arkhon tarafından yerine getirilmiştir. Birinci arkhon en yüksek kamu otoritesini temsil eder- ken, kral ikinci arkhon olarak dini ritüelleri uygulamıştır. Üçüncü arkhon kentin güvelliğini sağlamış, diğer altı arkhon ise yargıç olarak hukuki so-

7 Platon, *Devlet* (28. bs.), (Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu- M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, 124- 125.

8 Platon, *Yasalar*, (Çeviren: Candan Şentuna ve Saffet Babur), Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 201.

9 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma, Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 228- 229; Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma* (2. bs.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s. 229.

10 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, s. 123.

runları çözmüş ve adaleti sağlamıştır. Ayrıca aristokratlardan kurulu bir meclis, aristokratik hükümet için danışma kurulu olarak görev yapmıştır.¹¹ Bu da Atina'da siyasi birliğin kuruluş aşamasında ve yönetim biçimindeki değişikliklerde aristokratların ne kadar etkili olduklarını göstermektedir.

Kral Kodros'tan Solon'a kadar Atina'da iktidar aristokratların elindeydi ve kanunlar sadece onların çıkarlarını korumaktaydı. Aristokratlar büyük malikânelerinde hizmetçileriyle birlikte yaşarlardı ve belirli zamanlarda bir araya gelerek toplantı yaparlardı. Atina bu aristokrat ailelerin bir konfederasyonuuydu.¹² Atina'nın batı kesimlerinde de ataerkil bir yönetim anlayışı hüküm sürmekteydi. Birkaç aristokratik aile ülkenin sahibiydi, onların mülklerinde birçok hizmetçi (yanaşma), tarım ve hayvancılık yapmaktaydı.¹³ Yunanistan'ın Epidaurea bölgesinde siyasi haklara sahip vatandaşların sayısı sadece yüz seksendi ve halkın diğer kesimleri sitenin dışındaydı. Birçok kent devletinde ise vatandaşların sayısı bundan daha da azdı. Bu kent devletlerinde otoritenin tamamı kutsal kabul edilen ailelerin elindeydi. Aristokratlar “şövalyeler ya da süvariler” olarak adlandırılırdı.¹⁴

Antik aile, dini şefin otoritesi altında yaşayan iki katmandan oluştu: Birincisi, şefin küçük kardeşinin soyundan gelen özgürler; ikincisi ise doğumdan dolayı ikinci sırada gelen, ev tapınmalarına katılan, efendisinin işlerini yapan, ama vatandaşlık haklarına sahip olamayan hizmetçiler ya da yanaşmalardı. Hizmetçiler taşınır ve taşınmaz mal edinemezlerdi ve onların tüm kazandıkları efendilerine aitti. Kendileri gibi çocukları da kalıtsal olarak hizmetçi olurlardı.¹⁵ Arazilerin mülkiyetinin belirli kişilerin elinde bulunması, efendi hizmetçi ilişkisini ortaya çıkarmıştır. O günkü ekonomik koşullarda oluşan bu ilişki dini düşüncelerle de desteklenmiştir. Platon'a göre de vatandaşlara dağıtılan topraklar hep aynı kalmalıdır. Kuryayla toprağını ve evini alan kişi, onları kentin-ailenin büyüklerine ve tan-

11 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, (10. bs.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 112,193.

12 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 235.

13 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 236.

14 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 238.

15 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 242- 243.

rılarına saygılı olan çocuklarından en sevdiğine bırakmalıdır.¹⁶ Antik dini inanışa göre ağabey öldükten sonra toprakların hâkimiyeti küçük kardeşe kalırken, Platon tanrılara ve büyüklere saygılı olan ya da sevilen çocuğa kalmasını önermektedir.

Hizmetliler, sonraki çağlarda efendilerinin evlerinden ayrılarak kendi evlerini kurmuşlar, kendilerine tahsis edilen toprakları işlemişlerdir. Başlangıçta efendileri adına toprağı işleyen hizmetliler daha sonra arazileri kendileri için kiralamışlardır. Bir sonraki aşamada ise hizmetliler elde ettikleri ürünün altıda birini efendilerine verme koşuluyla toprağı ellerinde tutmuşlar, ancak bu vergiyi vermediklerinde toprak efendileri tarafından geri alınmıştır. Aristokratların, hizmetlilere uyguladıkları ağır kanunların kökeni M.Ö. 7. asra kadar uzanmaktadır. Hizmetliler daha sonraki asırlarda soyluların alt sınıflar için koyduğu katı kuralları yumuşatmaları sayesinde vergi verme koşuluyla toprağına sahip olmuşlardır. Bu gelişmeler sonucunda hizmetlilerin yaşam koşulları iyileşse de vatandaşlık haklarından yararlanamamış ve resmi olarak toprak sahibi olamamışlardır.¹⁷

Tarihi süreç içerisinde yaşanan mücadeleler, ağabeylik hakkını ve hizmetçilik uygulamasını sonlandırmıştır. Atina'da bu hakkın kullanımı Solon kanunlarına kadar devam etmiştir. Bazı kentlerde ise bu hakkın kullanımı ancak ayaklanmalarla sonlandırılmıştır. Bu hakkın kullanıldığı dönemlerde vatandaşların sayısı yüz civarındayken sonrasında altı yüze kadar çıkmıştır.¹⁸ Solon kanunları ile eski hizmetli yeni çiftçi sistemi sonlandırılırken toprak sahipliği hususundaki belirsizliğe de son verilmiştir. Mülk sahibi olan alt sınıflar, aristokratların etkisinden kurtularak özgürleşmiştir.¹⁹

II. Platon Öncesi Toplumsal Sınıflar

M.Ö. 1000- 700 yılları arasında Yunan kent devletlerinde yaşayan halk üç tabakaya ayrılmıştır; siyasi haklara sahip özgür vatandaşlar, siyasi haklardan yoksun özgür insanlar, toprağına bağımlı köylüler ya da efendi-

16 Platon, *Yasalar*, s. 203.

17 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 248.

18 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 241.

19 Fustel de Coulanges, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, s. 249.

sinin malı olan köleler.²⁰ M.Ö. 6. asırda ise toplumsal katmanlar daha da belirginleşmiş; “Eupatridesler” (soylular), “geomoresler” (küçük toprak sahibi köylüler) ve “demiurgoslar” (tacir ve sanatçılar) olarak ayrılmıştır. Soyluların toprak ve sürülere hâkim oldukları bu dönemde; küçük toprak sahibi köylüler, tacir ve zanaatkârlar demos’u (halkı) oluşturmuştur.²¹ Bu asırda kentlerdeki siyasi ve ekonomik gelişmeler, harici nedenler ve halkın talepleri doğrultusunda toplumsal yapı yeniden tanzim edilmiştir. Bu düzenlemelerin en önemlilerinden birisi Solon tarafından yapılmıştır.

Aristokratlar, ekonomik koşullarda güçlenen ve küçük toprak sahibi köylülerin desteğini alan tüccarları durdurmak için başarılı buldukları Solon’u arkhon olarak seçti; ondan sınıflar arası mücadeleyi sonlandırmasını ve toplumsal barışı tesis etmesini istemişlerdir.²² Solon (M.Ö. 594), gerçekleştirdiği siyasal reformla doğuştan soyluluk yerine ekonomik güce göre sınıflandırma yapmıştır. Bu tasnife göre birinci sınıfı, 500 kile ve daha fazla ürün elde eden aristokratlar; ikinci sınıfı, yıllık geliri 300-500 kile arasında olan atlılar; üçüncü sınıfı da geliri 200-300 kile arasında olan orta ölçekli çiftçiler oluşturmuştur. Birinci ve ikinci sınıftan olanlar aristokratlar meclisine, üçüncü sınıftan olanlar ise “Dört Yüzler Meclisi”ne seçilmiştir. Yıllık geliri 200 kilenin altında olan; köleler, işçiler ve yoksul çiftçiler dördüncü sınıf olarak, “Ekklesia Meclisi”ni (Halk Meclisi) oluşturmuştur.²³ Böylece dört sınıf mensubu da yönetime katılma hakkı elde etmiştir, ancak vergi verme ve asker olma ilk üç sınıfa ait bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir.²⁴ Solon, Dört Yüzler Meclisi ve Ekklesia Meclisi aracılığıyla vatandaşların yönetime katılımını artırmayı amaçlamıştır. Onun bu yaklaşımının sonraki yüz yıllarda uygulanacak ikili meclis sistemlerine temel teşkil ettiği söylenebilir.

Solon’un bu reformlarından soylular memnun olmadığı gibi diğer sınıflarda hoşnut olmamıştır. Mücadele artarak devam etmiş, sınıf temelli partiler oluşmuştur. Soyluların oluşturduğu aristokratik parti Pedieuslar eski rejimi savunurken, tacir ve sanayicilerin çıkarını gözeten Paraliialılar

20 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 109- 111.

21 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası*, I. Cilt, İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 230.

22 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 194-196.

23 Esmâ Reyhan ve Tülin B. Cengiz, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2015, s. 197-198.

24 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 200-201.

ise Solon çizgisini takip etmiştir. Topraksız köylüler, çobanlar ve gündelikçiler ise “Diakrialılar” (dağlılar) partisini kurmuşlardır. Demokratik değerleri savunan bu partinin başında aristokrat kökenli Peisistratos bulunmaktaydı. Peisistratos’un (M.Ö. 560) yönetime gelmesi demokrat partinin zaferi, diğer iki partinin ise hezimetini olmuştur. Peisistratos, belirli aralıklarla iktidardan uzaklaştırılsa da M. Ö. 520 yılına kadar iktidarda kalmıştır. Bu dönemde aristokratlar mutlak yenilgiye uğramışlardır.²⁵ Peisistratos öldükten sonra yerine sırayla üç oğlu geçmiştir, ancak onlar babaları kadar alçak gönüllü olmadıklarından halka tepeden bakmışlar ve sürekli vergileri artırmışlardır. Bu dönemde Atina içte ve dışta kan kaybetmiş, Sparta ise sürgünde olan aristokratları desteklemiştir. Sparta’nın desteğini alan aristokratlar Atina’da tiranlığı yıkarken, Sparta da Atina’yı işgal etmiştir. Atina’da İsağoras öncülüğünde oligarşik bir yönetim kurulmuştur. Diakrialılar ve Paralialılar, bu oligarşik yönetime karşı tepki göstermiştir.²⁶

Solon ve Peisistratos’un yönetim sisteminde yaptıkları değişikliklerden sonra arkhon Kleistenes, yasama, yürütme ve yargı alanında önemli reformlar yapmıştır. Kleistenes 508/507’de soyluların etkinliğini azaltmak, yönetimde istikrarı sağlamak ve vatandaşları yönetime katmak için idari yapıyı yeniden düzenlemiştir. Attika’yı “şehir,” “kıyı” ve “iç bölge” olmak üzere üç bölgeye ve her bölgeyi de on bölüme ayırmıştır. Her bir bölüm; şehirlerdeki tacir ve sanayiciler, deniz kıyısındaki gemi işçileri ve balıkçılar, köylerdeki küçük toprak sahiplerinden oluşturulmuştur. Kabile yapılanmasına dayanan aristokratik sistem yerine coğrafi bölgeleri temel alan bir düzenleme yapılmıştır. Böylece aralarında sosyal ve siyasal sorunlar olan üç sınıf bir araya getirilmiştir. Yürütme fonksiyonunu icra eden dokuz arkhon hükümetine danışmalık yapan meclisin sayısını beş yüze çıkararak, “Beşyüzler Meclisi”ni oluşturmuş, iç ve dış politikada etkin bir hükümet organına dönüştürmüştür. Halk ise Ekklesia Meclisi aracılığıyla egemenlik hakkını kullanmış, yasama ve yargı fonksiyonunu icra etmiştir. Solon tarafından gelir düzeyine göre yapılan dört sınıflı toplumsal yapı bu dönemde de varlığını devam ettirmiştir. Kleistenes, demokratik yönetimi güçlendirerek, aristokratların toplumsal gücünü büyük oranda azaltmaya

25 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası I*. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 234-235.

26 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası I*. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 235-236.

çalışmış, ancak Atina'daki güçlü aristokratik değerlerin etkisiyle yönetimi genellikle aristokratlar gelmiştir.²⁷ Kleistenes, demokratik düzenin devam etmesi ve yöneticilerin demokratik sınırlar içerisinde kalması için bir takım önlemler almış, "Çanak Çömlek Mahkemesi"ni kurmuş, demokrasi için tehdit oluşturma olasılığı olanları tespit etmeye çalışmıştır. Eğer bir kişi altı bin kişinin oyuyla demokrasi için tehdit olduğu belirtilirse, o kişi on yıllığına Atina'dan sürgün edilmiştir. Kleistenes döneminde seçim sisteminde yapılan değişikliklerle yönetime vatandaşların katılma oranı artırılarak, demokratik bir adım atılmıştır. Kazanımlar hukuki olarak da güvence altına alınmaya çalışılmış, ancak vatandaş tanımlamasında ise aristokratik değerler egemenliğini devam ettirmiş, vatandaş olarak kabul edilmeyenler siyasi haklardan yoksun bırakılmıştır.²⁸

Toplumsal sınıfların oluşmasında ya da sınıflar arasındaki mücadelelerin artmasında iç siyasetteki gelişmelerle birlikte dış politikadaki gelişmelerde etkili olmuştur. Sparta'nın aristokratları desteklemesi, Atina'da siyasal ve toplumsal yapının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Atina, Sparta'nın ideolojik bir yaklaşımla aristokratik yönetim anlayışını Yunan kent devletlerine yaymaya çalışmasına engel olmaya çalışmıştır. Yunan kent devletleri arasında ya da Yunanların Perslerle yaptıkları savaşlar esnasında kurulan ittifaklar, aristokratik ve demokratik kent devletlerinin bloklaşarak hareket etmelerini sağlamıştır. Bu bloklaşma da önemli oranda sınıf temelli mücadeleleri etkilemiştir. Atina dış tehditlere karşı Yunan kent devletlerini bir araya getirerek ya da kurulan birliklere katılarak kendi konumunu güçlendirmeye çalışmıştır.

M.Ö. 5. asır Perslerin yayılcı politikalarını durdurmak için Yunan kent devletlerinin ittifak kurdukları bir dönemdir. İyonların, Perslere karşı ayaklanmasına daha sonra Atina'nın da katılmasıyla Pers ve Yunan savaşları başlamıştır. Perslerin ilerleyişini durdurmak için Atina ve Sparta öncülüğünde "Hellen Birliği" kurulmuş, ancak bu birliğe rağmen Persler birçok kenti yağmalamış, Atina'yı da işgal etmiştir. Yunan ve Pers savaşları devam ederken Atina tarafından "Delos Deniz Birliği" oluşturulmuş, bu birliğe Sparta dışındaki Yunan kent devletleri katılmıştır. Birliğin merke-

27 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 211-214.

28 Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 214-215.

zi ise “Tanrı Athena’nın Tapınma merkezi olan Dalos Adası olmuştur.”²⁹ “Delos Deniz Birliği”, Pers savaşlarından sonra Atina’nın tekeline geçmiştir. Atina’nın birliği kendi çıkarları doğrultusunda kullanması, birliğin mal varlığına el koyması, çıkar çatışmasına girdiği kent devletlerini birlikten dışlaması ve birliğin gücünü kullanarak hâkimiyet alanını genişletmeye çalışması, Sparta’nın tepkisini çekmiştir. Sparta, Delos Deniz Birliği’ne karşı Peloponnesos Birliğini harekete geçirmiştir.³⁰ Dış politikada yaşanan bu gelişmeler iç politikayı da etkilemiştir. Pers savaşlarından zarar gören küçük toprak sahipleri ve köylüler, soylu toprak sahiplerinin rehberliğinde Atina’da “Tutucu Çiftçi Partisini” kurmuşlardır. Kurulan Demokrat Parti’nin tabanını; tacirler, ihracatçılar, armatörler, zanaatkârlar, tersane işçileri ve tersane sahipleri oluşturmuştur. Toprak sahipleri “buğdayın zenginlik ölçüsü sayıldığı Solon devrine dönülmesini,” demokratlar ise medeni ve siyasi haklarda eşitliği savunmuştur. Demokratlar Atina’da, aristokratlar Sparta’da daha etkindi ve Atina’daki aristokratlar Sparta tarafından desteklenmekteydi. Bu iki grup arasındaki mücadeleler M.Ö. 480-431 yılları arasında şiddetini artırarak devam etmiş ve Peloponnesos Savaşı’na neden olmuştur.³¹

Peloponnesos Savaşı’na (M.Ö. 431-404) derin siyasi ve iktisadi sebepler neden olmuştur. Atina’nın demokratik yönetimleri, Sparta’nın ise aristokratik yönetimleri destekleyerek birbirlerine üstünlük kurmaya çalışmışları, bu sebeplerin en önemlisidir. İki kent devletinin bitip tükenmez üstünlük mücadelesi, birbirlerinin aleyhine politika takip etmelerine de sebep olmuştur.³² Atina ve Sparta’nın diğer kent devletlerinin yönetim biçimlerini değiştirmeye çalışmaları aralarındaki çıkar çatışmasının bir sonucu olarak okunabilir. Günümüzde de bazı Batılı ülkeler kendi çıkarlarını sürdürmek, gelecekteki konumlarını daha fazla güçlendirmek için hedef olarak belirledikleri ülkelerin iç işlerine müdahale ederek yönetim biçimlerini değiştirmeye çalışmaktadırlar.

29 Esmâ Reyhan ve Tülin B. Cengiz, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, s. 199- 202.

30 Esmâ Reyhan ve Tülin B. Cengiz, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, s. 202- 203.

31 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma*, s. 248-249.

32 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma*, s. 259-260.

Peloponnesos Savaşı, hem sınıflar arası hem de Yunan kent devletleri arasında yirmi yedi yıl devam eden çetin bir savaştır.³³ Kentlerde, “üst sınıflar ve özgür vatandaşlar” arasındaki siyasi mücadeleler ise çok daha şiddetli olmuştur. Üst sınıflardan olmalarına rağmen birçok düşünür, demokratik değerleri savunmuş ve halktan da ciddi destek görmüştür.³⁴ Peloponnesos Savaşı’nda yaşanan olumsuzluklar demokrasi aleyhine olmuş ve demokratik eğilimler zayıflamıştır. Bir taraftan demokratik partinin tabanını oluşturan kitleler, bir taraftan da oligarşik dernekler demokratik kanadın güç kaybetmesini etkilemiştir. Bu savaş Atina’da demokratik anlayışı zayıflatsa da tamamen ortadan kaldırmamıştır.³⁵ Bu siyasi çalkantılardan sonra Atina’da “Otuzlar Cuntası” yönetimi ele geçirmiş, yönetime gelirken yapmış oldukları taahhütleri de yerine getirmemişlerdir.³⁶ Bundan dolayı da M.Ö. 401’de kurulan Otuzlar Cuntası’nın oligarşik yönetimi kısa sürmüştür. Onların yönetimi “gerçekten gaddar ve keyfi kararlara bağlıydı.” Otuzlar Cuntası’nın akabinde tekrar demokratik yönetim kurulmuştur.³⁷ Yunan kent devletleri aralarındaki siyasi mücadeleler ve kentlerin içindeki toplumsal çalkantılar tabakalaşmış toplumsal yapının belirginleşmesinde de etkili olmuştur.

M.Ö. 5. ve 4. asırlarda Yunan uygarlığı, “sınıflı bir toplum uygarlığıdır” ve bu çağda toplumsal sınıflar “klasik çerçevesini” kazanmıştır.³⁸ Bu asırlarda yapılan siyasi mücadeleler demokrasi lehine sonuçlanmış, “Atina halkı kendi kendini yönet[me]” hakkını elde etmiştir. Halkın oluşturduğu meclis; sitenin ihtiyaçlarını belirler, adaleti sağlar, yapılacak uygulamaları karara bağlar, halk meclisine gelecek kanunları belirler ve yürütmeyi sağlamak için beş yüzler kurulunu seçerdi. Beş yüzler kurulu da yürütmeyi sağlaması için Strategosları seçer ve görevlendirirdi, ancak nihai karar mercii halktı.³⁹ Atina siyasetinde halk belirleyici olarak görülmektedir, an-

33 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası (3. bs.), (Çeviren: Meta Tunçay ve Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, Ankara 2013, s. 191.

34 R.M. Hare, *Düşüncenin Ustaları Platon* (2. bs.), (Çeviren: Işık Şimşek ve Bediz Yılmaz), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2002, s. 11.

35 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 266.

36 Ahmet Cevizci, “Platon Hayatı ve Eserleri”. Ahmet Cevizci (Haz.). Mektuplar (ss. 7-16). Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 8- 9.

37 R.M. Hare, *Düşüncenin Ustaları Platon*, s. 15.

38 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 275.

39 Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma, s. 283.

cak halkı sadece vatandaşlık haklarını kullananlar oluşturmaktaydı. Vatandaşlık hakkına sahip olmayan toplumun büyük bir kesimi yönetimde söz sahibi değildi.

III. Platon'un Soyunun ve O Devirdeki Siyasi Mücadelelerin Düşüncelerine Etkisi

Platon (427- 347) aristokratik bir ailenin çocuğu olarak Atina'da dünyaya gelmiştir. Çeşitli alanlarda eğitim gördükten sonra yirmi yaşında Sokrates'e öğrenci olmuş ve ondan sekiz yıl eğitim almıştır. Sokrates ile tanıştıktan sonra düşüncelerinde önemli değişiklikler olmuştur.⁴⁰ Platon, Kharmides ve Timaios adlı eserlerinde anne tarafından Solon'un soyundan geldiğini ifade etmiş, bununla övünmüştür. Otuzlar Cuntası'nın öncüleri olan Kristias annesinin kuzeni, Khramides ise dayısıdır.⁴¹ Platon'un Kral Kodros'un soyundan, Kral Kodros ise tanrı Poseidon'un soyundan geldiği ifade edilerek, aristokratik bir yaklaşım sergilenmiştir.⁴²

Onun çocukluk ve gençlik yılları Peloponnesos Savaşı'yla (M.Ö. 431-404) geçmiştir. Bu kargaşa ortamında yaşayan Platon, barış ve huzurun sağlanması için çaba sarf etmiştir.⁴³ Peloponnesos Savaşı sonucunda Atina'da gelenekler, görgü kuralları tahrif olmuş ve kurumlar işlemez hale gelmiştir. Platon, bu kötü gidişi gözlemlemiş ve tepkisiz kalmamıştır. Belirli bir yaşa gelince de Otuzlar Cuntası'nın lideri konumunda olan akrabası Kritias tarafından siyasi göreve davet edilmiştir.⁴⁴ O, aktif siyaset yaparak Yunanistan'ın sorunlarını çözüme kavuşturmak istese de Otuzlar Cuntası'nın kurduğu oligarşik yönetime karşı ihtiyatlı davranmış, aktif görev almamış ve çok geçmeden de bu yönetimin baskıcı tutumuna karşı çıkmıştır.⁴⁵ Oligarşik yönetimden sonra ise demokrat grup bünyesinde siyaset yapmayı düşünmüş, ancak demokratik yönetimin Sokrates'i ölü-

40 Osman Elmalı ve H. Ömer Özden, *İlkçağ Felsefe Tarihi Metinlerle*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2011, s. 117.

41 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 48; Ahmet Cevizci, "Platon Hayatı ve Eserleri", s. 8- 9; R.M. Hare, *Düşüncenin Ustaları Platon*, s. 15.

42 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 151.

43 Anne Baudart, "Platon" Jacqueline Russ (Yön.), *Felsefe Tarihi* Cilt 1 Kurucu Düşünceler (2. bs.), (ss. 39-70), (Çeviren: İsmail Yergüz), İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 67.

44 Francis Macdonald Cornford, Sokrates Öncesi ve Sonrası, (Çeviren:: A.M. Celâl Şengör ve Senem Onan), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s. 39.

45 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 151.

me mahkûm etmesi üzerine demokratlardan da uzaklaşmıştır.⁴⁶ Platon, Sokrates'in ölümüne mahkûm edilmesiyle hayal kırıklığına uğramış ve aktif siyasetten vazgeçmiştir. Ancak siyaset üzerine düşünmek ve sorgulamaktan asla vazgeçmemiştir.⁴⁷ Demokratik yönetimlerin zaaf noktalarını tespit ettiğinden bu yönetim biçimine hep kuşkuyla bakmış ve güvenmemiştir.⁴⁸ O, aktif siyasetten uzak dursa da hayatı boyunca en iyi devlet şekli ya da yönetim biçimi üzerine eserler vererek teorik olarak siyaset yapmıştır.⁴⁹ Onun aktif siyaset yerine, teorik olarak siyaset yapmasında siyasi mücadeleden çekinmesi de etkili olmuştur.⁵⁰

Platon'un en iyi yönetim biçimi olarak aristokratik yönetimi idealize etmesine, aristokratik bir aileden gelmesinin ve Sokrates'in tesirinde kalmasının etkisi olmuştur.⁵¹ Platon cunta ve demokratik yönetim biçimlerinin oluşturmuş olduğu sakıncalardan kurtulmak için en iyi yönetimin ne olması gerektiğini belirlemeye çalışmıştır. En iyi yönetim biçimini kurmak ve adaleti gerçekleştirmek için toplumsal sınıfları hiyerarşik olarak düzenlemiştir.⁵² Platon, VII. Mektup'unda bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Yaşananları (...) gördükçe devlet işlerinde görev almanın benim için çok zor bir şey olduğunu anladım. Ancak yine de onları değiştirebilmek ya da en azından durumlarını iyileştirmek adına çözüm yolları bulmaya çalış[ım]."⁵³

IV. Platon'un Teorik Siyasi Düşüncelerini Uygulamaya Çalışması

Platon, hocası Sokrates'in ölümünden sonra (ö.399) Atina'yı terk etmiş, belirli bir süre Sicilya, Kuzey Afrika ve Mısır'da kalmıştır,⁵⁴ Atina'ya

46 Bertrand Russell, *Batı Felsefe Tarihi*, 1. Cilt: İlk Çağ Felsefesi. (Çeviren: Ahmet Fethi). Alfa Basım Yayım Dağıtım San., ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul 2016, s. 204; Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 151-152.

47 Derek Johnston, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çeviren: Burcu Yalçınkaya), İnkılâp Kitapevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, İstanbul 2015, s. 28; Anne Baudart, "Platon", s. 62.

48 Derek Johnston, *Felsefenin Kısa Tarihi*, s. 36.

49 H.J. Störing, *İlk Çağ Felsefesi Hint- Çin- Yunan* (3. bs.), (Çeviren: Ömer Cemal Güngören), Yol Yayıncılık Dağ. Dan. Ltd. Şti., İstanbul 2015, s. 231.

50 Metin İşçi, *Siyasi Düşünceler Tarihi* (Gözden Geçirilmiş 3. bs.), Der Yayınları, İstanbul 2012, s. 98.

51 H.J. Störing, *İlk Çağ Felsefesi Hint- Çin- Yunan*, s. 236.

52 Christian Ruby, *Siyaset Felsefesine Giriş*, (Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 21-23.

53 Platon, *Mektuplar*, (Çeviren: Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 54-55.

54 Richard Kraut, "Introduction", Steven M. Cahn (Ed.), *Classics of Political and Moral Philosophy* (ss.1-5), Oxford University Press, New York 2002, s. 2.

döndükten sonra ise siyasi düşüncelerini hayata geçirmek için üç kez Syrakusai'ya gitmiştir. O, Atina'nın demokratik yönetim biçimiyle idare edildiği bir dönemde, orada ideal devlet teorisini gerçekleştiremeyeceğini görmüş, ideal devletini Syrakusai'da kurmanın hayalini kurmuştur.⁵⁵ Platon, Syrakusai Kralı Dionysios'un (M.Ö. 387) kendisini, ideal devletini kurmak için davet ettiğinde büyük bir cesaretle davete icabet etmiş, bu daveti kabul ederken de bir kişiyi eğitmenin bir toplumu eğitmeden daha kolay olacağını düşünmüş, Dionysios'a ya filozof olmasını ya da krallıktan vazgeçmesini önermiş, ancak bu teklif kralı kızdırmış ve aralarında sert tartışmaların çıkmasına sebep olmuştur.⁵⁶ Bu tartışmanın akabinde Platon'a verilecek ceza tartışılmış, aracılardan desteğiyle ölümden kurtulmuş ve köle olarak satılmış, ancak onu alan kişi onu tanımış ve azat etmiştir.⁵⁷

Platon'un ikinci Syrakusai ziyareti ise I. Dionysios'un eniştesi Dion'un daveti üzerine gerçekleşmiştir. Dion, Platon'un fikirleriyle II. Dionysios'a yol göstermesini, tecrübelerini ona aktarmasını amaçlamıştır. II. Dionysios ve Platon reformlara başlamışlar, ancak II. Dionysios Platon'a karşı hep mesafeli ve çekinceli davranmıştır. Dion sürgüne gönderildikten sonra Platon da Atina'ya dönmüştür.⁵⁸ İkinci gidişinde II. Dionysios'tan ideal devletini uygulayabilmek için toprak istemiş, II. Dionysios söz verse de sözünü yerine getirmemiştir. Üçüncü Syrakusai ziyareti ise II. Dionysios'un daveti üzerine gerçekleşmiştir. Dion ile II. Dionysios'u uzlaştırmaya gitmiştir, ancak sonuç alamamıştır.⁵⁹ İlk Çağ tarihçilerinin bildirdiğine göre ikinci Syrakusai ziyareti M.Ö. 367'de ve üçüncüsü ise 361'de gerçekleşmiştir. Platon, bu ziyaretlerinden sonra Syrakusai yönetimi üzerinde düşüncelerini gerçekleştirme ümidini kaybetmiştir.⁶⁰ Böylece Platon'un Syrakusai'da "filozof- kral yaratma projesi teoride" kalmıştır. Bundan dolayı ölünceye kadar bir daha aktif siyasetle ilgilenmemiştir.⁶¹ Siyasetle yakından ilgilenen Platon, Atina'da ise halkın demokratik bir yönetim biçimini benimse-

55 Osman Elmalı ve H. Ömer Özden, *İlkçağ Felsefe Tarihi Metinlerle*, s. 118-119.

56 Will Durant, *Felsefenin Öyküsü* (2. bs.), (Çeviren: Ender Gürol), İz Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 66.

57 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (6. bs.), (Çeviren: Candan Şentuna), Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2015, s. 138.

58 Christian Delacampagne, *Filozof ve Tiran Yanılsamanın Tarihi*, (Çeviren İnci Malak Uysal), Epos Yayınları, Ankara 2003, s. 58-59.

59 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, s. 139-140.

60 Richard Kraut, "Introduction", s. 2.

61 Ahmet Cevizci, "Önsöz Platon ve Mektuplar", Ahmet Cevizci (Haz.), Mektuplar (ss.17-29), Say Yayınları, İstanbul 2010, s. 22.

miş olmasından aktif siyasetin dışında kalmıştır.⁶² Ancak Atina'nın içinde bulunduğu koşullar ve yaşadıkları aktif siyasete karşı mesafeli durmaya sevk etse de o, yaşadığı çağda kentlerin kötü yönetimine karşı çözüm önerileri üretmekten asla vazgeçmemiştir. Buradan hareketle denebilir ki “Platon’un ilk niyeti siyasidir.”⁶³

Platon, birinci Syrakusai ziyaretinden döndükten sonra M.Ö. 387’de felsefi çalışmalarını yürütmek için “Academy” olarak adlandırılan okulunu kurmuştur.⁶⁴ Okulunda gençleri siyasi konularda donanımlı hale getirerek, onları danışman ve kanun koyucu olarak yetiştirmiştir. Öğrencileri devlet kurumlarında görev aldıklarında hocalarının görüşlerine göre hareket etmişlerdir. O, hem devlet kademelerine adam yetiştirmiş hem de gençleri erdemli yurttaşlar olarak donatmıştır. Böylece entelektüel bir topluluk oluşturarak siyasi amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır.⁶⁵ Onun zekâsı ve üslubunun yanı sıra kurmuş olduğu “Academy”, hem düşüncelerinin yayılmasına hem de uzun süre etkisini sürdürmesine önemli katkıda bulunmuştur.⁶⁶ Platon, gençliğinde siyasete yakından ilgi duyduğunu VII. Mektup’unda şöyle ifade etmiştir: Kendi kararlarımı verebileceğim olgunluğa gelince “devlet işlerine katılmak istedim.”⁶⁷ Platon, bazen de ima yoluyla siyasi beklentilerini ifade etmiştir.

Platon’a göre kaptanın tayfalara, bilgenin zenginlere yalvarması doğru değildir. Yapılması gereken hastanın hekime başvurmasıdır. Hasta nasıl hekime başvuruyorsa işlerinin yürütülmesini isteyen de işleri yürütecek olana başvurmalıdır. Bir komutandan, kendisinin birikimine ihtiyacı olanlara, emir komutayı kendisine bırakmalarını istemesi beklenmemelidir.⁶⁸ Popper’a göre Platon bu görüşleriyle filozof kral olarak kendini lanse etmiş, halkın kendisine başvurarak yönetici olmasını istemelerini ima et-

62 Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, s. 140.

63 Pierre Hadot, *İlkçağ Felsefesi Nedir?*, (Çeviren: Muna Cedden), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2011, s. 66-67.

64 Richard Kraut, “Introduction”, s. 2.

65 Pierre Hadot, *İlkçağ Felsefesi Nedir?*, s. 66-67.

66 Robert C. Solomon ve Kathleen M. Higgins, *A Short History of Philosophy*, Oxford University Press, New York, 1996, s. 49.

67 Platon, *Mektuplar*, s. 52- 53.

68 Platon, *Devlet*, 2015, s. 200.

miştir.⁶⁹ Devlet kitabında kendi yönetim anlayışını ortaya koymuş ve kral filozof olarak kendisini sunmuştur. Kral Kodros'un soyundan geldiğinden krallığın da kendi hakkı olduğuna inanmıştır.⁷⁰

V. Platon'un Sınıflı Toplumsal Yapı Üzerine İdeal Devlet Kurgusu

Platon, Devlet kitabını M.Ö. 375 yılında oligarşik ve demokratik yönetimden ümidini kestiği dönemde "İdeal Devlet" tasarısı olarak sunmuştur.⁷¹ Atina ve çevresinde gördüğü yönetsel yanlışlıkları eleştirel bir üslupla ele almış ve alternatif olarak kendi ideal tezini ileri sürmüştür.⁷² Onun ileri sürdüğü ideal devlet düzeni, ideal bir toplum düzenine dayanmaktadır. Bu ideal düzen yönetimde seçkin ve ayrımcıdır.⁷³ Dolayısıyla kurguladığı ideal devleti; toplumsal sınıflar üzerinde inşa etmiş, bu görüşlerini ruh ve idealar öğretisiyle de tutarlı bir şekilde desteklemeye çalışmıştır. Çıkış noktası olarak aldığı idealar öğretisi üzerinden temellendirmeyi nasıl yapmıştır? İdealar öğretisini toplumsal ve siyasal alana nasıl uygulamıştır? Bu ütopyik görüşlerini toplumsal gerçekler ve reel politikla nasıl ilişkilendirmiştir?

Platon'un siyasi görüşlerinin çıkış noktasını ve temel dayanağını idealar öğretisi oluşturur. Gerçeklik duyularla gözlemlenen fenomenler âleminde değil, onların kopyalarının bulunduğu ve akıl tarafından kavranan idealar âleminde. Mutlak iyilik ve tüm varlıkların ilk gayesel nedeni olan idea, doğal bir yansımayla meydana getirdiği varlıktan önce ve üstündür.⁷⁴ Değişen ve çürüyen her şeyin üzerinde bozulmayan, yetkin idealar yer almaktadır. Platon, Hearaklitos'un değişim kanununa karşı, değişmeyen sabit ideayı koymuş ve bu anlayışını yönetim alanına da uygulamıştır.⁷⁵ Sofistlerin hakikatin kişiden kişiye, toplumdan topluma ve zamanla değişiklik gösteren göreceli bir kavram olduğu tezini de reddetmiştir. Platon'a göre

69 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 164.

70 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 163.

71 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 157-158.

72 Julia Annas, *Antik Felsefe*, (Çeviren: Tarık Tansu Yiğit), Dost Kitabevi, Ankara 2015, s. 48-49.

73 Julia Annas, *Antik Felsefe*, s. 56.

74 Alfred Weber, *Felsefe Tarihi* (5. bs.), (Çeviren: H. Vehbi Eralp), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998, s. 65.

75 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 50.

görüntüler âleminde bulunan kurum, olay, olgu ve kanaatlerin arkasında, sonsuza kadar değişmeden kalan sayısız formlardan oluşan bir gerçeklik âlemi vardır.⁷⁶ Platon, Hearaklitos ve Sofistlerin görüşlerini reddetmiş, ancak aristokratik değerleri idealize etmiştir. Bundan dolayı bazı klasik eser uzmanları, onun Homeros'ta sunulan aristokrat kahramanların ahlak anlayışını örnek alarak idealar âlemini kavramsallaştırdığını belirtmişlerdir.⁷⁷

Platon, idealar âlemini aşkınlaştırdıktan sonra bunların kimler tarafından ve nasıl kavranacağını sorgulamıştır. Ona göre ruh, idealar âlemine ait olduğundan formların bilgisine sahiptir. İnsanlar bu bilgilerle dünyaya geldiklerinden onların geçerliliği de doğruluğu da öğrenmeye bağlı değildir.⁷⁸ Dolayısıyla bilgeliğin, ahlakın ve devlette olması gerekenlerin kaynağı ruhun idealar âleminde temaşa ettikleri olmalıdır. İnsanlar, doğduklarında idealar âleminde gördüklerini unuturlar, ancak zihin eğitimi ile onları hatırlayarak hakikatin bilgisine yaklaşırlar. Hakikat idealar âleminde, bilgeliğe giden en önemli yol bu ideaları hatırlamaktır.⁷⁹ İnsan, ruhu ve dış dünyayı araştırarak idealar âlemini tanıyabilir ve hakikate ulaşabilir. Felsefenin amacı da insanın bu hakikate ulaşmasına yardımcı olmaktır.⁸⁰

Ruha sahip olmak açısından her insan ideaların bilgisini elde etmesi gerekirken, Platon istisnalar ortaya koymuş, sadece istisnai kişilerin bu bilgilere ulaşacağını belirtmiştir. Her insanda akıl aynı düzeyde değildir, bazılarında daha çok, bazılarında daha azdır. Aklı kıt olanlar, ideaların bilgisini kavrayamazlar. Bundan dolayı bunları akli melekeleri ileri düzeyde olan ve ideaların bilgisine ulaşanlar yönetmelidir. Akıllı insanların toplumu yönetebilmesi için hem başka işlerle uğraşmamaları, tüm enerji ve zamanlarını yönetime tahsis etmeleri hem de bilimle kendilerini geliştirmeleri gerekir. Onlar halkı yönetirken halk da onların geçimini sağlamalıdır. O, bir aristokrat olarak toplumu aristokratların yönetmesinin gerekliliğini ortaya koymak için idealar öğretisini geliştirmiş ve onlara ulaşmanın öne-

76 Donald G.Tannenbaum ve David Schultz, *Siyasi Düşünceler Tarihi Filozoflar ve Fikirleri* (3. bs.), (Çeviren: Fatih Demirci), Adres Yayınları, Ankara 2007, s. 52-56.

77 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, (2. bs.), (Çeviren: Oya Köymen), Yordam Kitap Basım ve Yayın Tic. Ltd. Şti., İstanbul 2013. s. 82.

78 Robert C. Solomon ve Kathleen M. Higgins, *A Short History of Philosophy*, s. 55.

79 Ayhan Bıçak, *Felsefenin Kuruluşu*, s. 216.

80 Ayhan Bıçak, *Felsefenin Kuruluşu*, s. 242.

mini vurgulamıştır.⁸¹ Hâlbuki Platon'dan önce Protagoras (M.Ö. 480-410), sosyal statüsü ve ekonomik durumla ilişkilendirmeden tüm yetişkin vatandaşların siyasi haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Tüm vatandaşların siyasi erdemleri öğrenmeleri mümkün olduğundan, siyasi meselelerde kanaatlerini ifade etmelerinin akla da uygun olduğunu belirtmiştir.⁸² Platon, Protagoras'ın bu görüşlerini eleştirmiş, kendi tezini sunmuştur.

Platon, Devlet'te toplumu üç sınıfa ayırmıştır: Yöneticiler, askerler ve işçiler. Devletin gelişmesi için bu sınıflardan her birinin sorumluluklarını da belirlemiştir: İşçiler toplumun ihtiyaç duyduğu üretimi yapmalı, askerler iç ve dış tehditler karşısında devletin güvenliğini sağlamalı, yöneticiler de yönetim fonksiyonunu icra etmelidir.⁸³ Yönetim fonksiyonunu icra edecek filozoflar; idealar âlemini kavrayan, her şeyin aslını bilen, bilime düşkün, varlığı seven, sağlam belleği olan, özü sözü bir, ince ruhlu, ruhi zevklere düşkün olmalı ve içerisinde aşağılık hiç bir duygu taşımamalıdır.⁸⁴ Ülkenin güvenliğini sağlayacak ve çıkarlarını koruyacak sınıfı oluşturacak olan askerler; cesur, çevik, yiğit, yurttaşlara karşı merhametli, düşmanlara karşı sert ve filozof yaradılışlı olmalıdır. Kafaları fazla çalışmayanlar, beden gücü gerektiren işlerde çalışmalıdır.⁸⁵ Yöneticilerin askerler içerisinden seçildiği göz önünde bulundurulduğunda toplum genel hatlarıyla iki sınıfa ayrılmaktadır: Eğitim hakkını kullanan ve silah taşıyan askerler, eğitimsiz ve silahsız işçiler. İşçilerin ana sorumluluğu askeri sınıfın ihtiyaçlarını karşılamaktır.⁸⁶

Platon, ideal devlet kurgusunda toplumsal sınıflara köleleri dâhil etmemiştir. Köleliğin kaldırılması ya da kölelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin üzerinde durmamış, sadece layık oldukları şekilde bir muameleye

81 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 153- 154.

82 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 71.

83 Robert Heinaman, "Social Justice in Plato's Republic". Polis,15 (1- 2), 1998, s. 23-43. <http://discovery.ucl.ac.uk/65/> (18.03.2017); Alasdair MacIntyre, *Ethik'in Kısa Tarihi Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla*, (Çeviren: Hakkı Hünler ve Solmaz Zelyüt Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul: 2001,44.

84 Platon, *Devlet*, 2015, s. 193- 197.

85 Platon, *Devlet*, 2015, s. 60-64.

86 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 73.

tabi tutulmalarını vurgulamış ve Yunanlıların köle yapılması yerine barbarların köle yapılmasını önermiştir.⁸⁷ Platon'dan önce Sofistlerin büyük bir çoğunluğu, Yunan barbar ayrımı yapmadan tüm insanların doğal olarak eşit ve özgür olduklarını belirtmişlerdir.⁸⁸ Sofistlerden Alkidamas, bu gerçeği şöyle ifade etmiştir: “Tanrı herkese özgürlük vermiştir, doğa kimseyi köle yapmamıştır.”⁸⁹ Platon’un köleleri toplumsal sınıflara dâhil etmemesi, Hindistan’daki kast sisteminde kölelerin toplum dışı kabul edilmeleriyle benzerlik arz etmektedir.

Platon, yapmış olduğu bu sınıflandırmayı mantiki bir görünüm içerisinde açıklamaya çalışmıştır. Ona göre siteyi oluşturanların hepsi kardeşlerdir, ancak Tanrı en değerli olan yöneticilerin özüne altın, askerlerin özüne gümüş ve işçilerin özüne demir ve pirinç katmıştır.⁹⁰ Altın özlü babadan gümüş çocuk, gümüş özlü babadan ise altın çocuk dünyaya gelebilir. Yöneticilere eğitim verirken azami derecede bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Yöneticiler, altın ve gümüş öze sahip olanlardan doğan demir-pirinç özlü çocukları işçiler sınıfına; demir-pirinç özlülerden doğan altın ya da gümüş özlü çocukları niteliklerine uygun sınıfa yerleştirmelidir. Özleri demir ya da pirinç olanlar yönetime geçtiklerinde “şehrin yok olacağını tanrı buyurmuştur.”⁹¹ Antik dini değerlere atıfta bulunarak görüşünü desteklemiştir.

Platon, toplumsal hareketliliği de vasıflı olarak doğmakla açıklamaya çalışmıştır. Her insan özünü oluşturan cevherin niteliklerini taşımaktadır ve bu alt soyuna kalıtsal olarak geçmektedir. Devlet’te özü demir- pirinç olanların soyundan, altın- gümüş özlü çocukların geldiğini kabul etmiş, vasıflı olarak doğan bu çocukların ait olmaları gereken sınıfa yerleştirilmelerini yöneticilere tavsiye etmiştir. Popper’a göre Platon bu istisnayı

87 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 73.

88 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 64; Otfried Höffe, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çeviren: Okşan Nemlioğlu Aytolu), İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ. İstanbul 2014, s. 34.

89 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş, s. 142.

90 Plato, *Republic*, The Floating Press, 2009, s.243-244. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ataaturk-ebooks/detail.action?docID=413152>, (24.03.2017).

91 Platon, *Devlet*, 2015, s. 111.

insanın düşüşü ve sayı hikâyeleriyle ortadan kaldırmış, karışımın yer değiştirmesi teorisiyle alt sınıflardan üst sınıflara hareketliliği sağlama yerine üst sınıfın standartlarına uymayan çocukları alt sınıflara kaydırmak için kullanmıştır.⁹² Dolayısıyla sınıflar arasında hareketlilik öngörmemiş ve bunu delillendirmek içinse yönetenlerin yönetilenlerden üstün olduğu tezini ileri sürmüştür.⁹³

Platon, insanların “gerekli” ya da “güzel yalan”larla farklı özlere sahip olduklarına inandırılabilceğini, bu ikna faaliyetlerinin Fenikelilerde mäsallarla yapıldığını belirtmiştir.⁹⁴ Gerekli ya da güzel yalan, “soylu yalan” olarak da ifade edilmiş ve iki yönlü olarak tasarlanmıştır. Yerin altında iken eğitimlerini tamamlayan insanlar, toprak olarak dünyaya gelmektedirler. Bundan dolayı insanlar, birbirlerini topraktan kardeş olarak görmelidir. Bu bakımdan yurttaşlar kardeş olsalar da Tanrı tarafından üç farklı doğada yaratıldıkları onlara öğretilmelidir. Altından ve gümüşten yaratılanlar yönetici ya da asker, demirden ve pirinçten yaratılanlar da işçi olmalıdır. Her sınıf mensubunun kendine benzer çocukları dünyaya gelmektedir, aksi durumda çocuk, ait olması gereken sınıfa yerleştirilmelidir. Bu hikâyenin amacı yurttaşları toplumsal görevlere, yapılan atamalara, nimetlerin liyakate göre paylaştırıldığına ikna etmek ve inandırmaktır. Bu hikâye yapay bir olgu olarak değil, doğal yetenekler üzerinden temellendirilmiş ve bir hakikat gibi sunulmuştur. Bu soylu yalanların amacı, insanları ikna ederek kaderlerine ya da buldukları sosyal konuma razı etmektir.⁹⁵ Platon’a göre doğal olarak her bir insanın yetenekleri farklı olduğundan her bireyin doğasına uygun olarak istihdam edilmesi, hem verimliliği artırır hem de işleri kolaylaştırır. Onun bu düşünceleri “biyolojik natüralizme” dayanır. Bu yaklaşıma göre insanlar arasında doğal bir eşitlik değil, eşitsizlik var-

92 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 153.

93 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 74.

94 Platon, *Devlet*, 2015, s. 110.

95 Larry Arnhart, *Siyasi Düşünce Tarihi Plato’dan Rawls’a* (2. bs.), (Çeviren: Ahmet Kemal Bayram), Adres Yayınları, Ankara 2005, s. 37-39; Bertrand Russell, *Batı Felsefe Tarihi* 1. Cilt: İlk Çağ Felsefesi, s. 217; Nigel Warburton, *Klasiklerle Felsefe*, (Çeviren: Ahmet Fethi), Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul 2016, s. 26.

dır. O, “biyolojik natüralizm” ile yöneten ve yönetilen arasındaki ayrımı açıklamaya çalışmış, bu noktadan hareketle de efendi-köle, bilgili-bilgisiz arasında olan ve olması gereken ilişkileri belirlemiştir.⁹⁶ Platon’un toplumsal sınıflara ve ırklara yaklaşımı eşit “insanlık” idealinden uzaktır. Bunun- da ötesinde o, evrensel insanlık idealine de karşıdır.⁹⁷

Platon, soylu yalanlar üzerine inşa ettiği toplumsal yapıyı, ruhsal nitelikler ile de bezelik kurarak desteklemiştir.⁹⁸ Ruh, üç bölümden oluştuğu gibi ideal toplumda üç sınıftan oluşur. O, devleti bireyin büyütülmüş şekli, bireyi ise devletin küçültülmüş şekli olarak görmüş; devlette bulunan sınıfları insan ruhunda bulunan özelliklerle karşılaştırmıştır.⁹⁹ İnsan ruhundaki arzu-hırs, devlette işçilere; yiğitliğin kaynağı olan hazlar, askerlere; akıl ise yöneticilere ya da filozoflara karşılık olarak sunulmuştur.¹⁰⁰ Platon’a göre bilgelerin yönetmesi yönetilenler üzerinde de olumlu değişiklikler oluşturur: “Doğanın ilkeleri üzerine kurulmuş bir kent”in halkı, en küçük sınıfı oluşturan ve yönetimi ellerinde bulunduranların bilgelikleri sayesinde bilgeleşir.¹⁰¹ Bu yaklaşımını da devlette filozof yöneticiye karşılık olarak sunduğu aklın fonksiyonuyla açıklamıştır: “İnsanda her şey ruha, ruhun kendisi de akla bağlıdır. Bunsuz ruhun iyi olmasına imkân yoktur. Demek ki faydalı olan şey, akla uygun olandır.”¹⁰² Platon’a göre ya krallar filozof ya da filozoflar kral olmalıdır. Eğer böyle olmaz ise siyasi güç ve felsefi akıl birleşmez; devletler ve insanoğlu için sıkıntının sonu gelmez.¹⁰³ En iyi yönetim biçimi, yönetici konumunda kimlerin olduğuna göre belirleş-

96 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 98.

97 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 162.

98 M.F. Burnyeat, “Culture and Society in Plato’s Republic”, The Tanner Lectures on Human Values, 1997, s.225. <https://tavaana.org/sites/default/files/Burnyeat99,18.03.2017>.

99 Bedia Akarsu, *Mutluluk Ahlakı* (Ahlak Öğretileri- 1), İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş. İstanbul 1998, s. 117; Alasdair MacIntyre, *Ethik’in Kısa Tarihi* Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla, s. 45.

100 Otfried Höffe, *Felsefenin Kısa Tarihi*, s. 48- 49; Platon, *Devlet*, 2015, s. 140- 146.

101 Platon, *Devlet* (3. bs.), (Çeviren: Kemal Ozan), Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 161

102 Platon, *Diyaloglar* (10. bs.). (Çeviren: Adnan Camgil), Remzi Kitabevi, İstanbul 2013, s. 174.

103 Platon, *Devlet*, 2014, s. 232.

tir. Monarşik ve aristokratik yönetim biçimlerini özdeş kavramlar olarak kullanmıştır. Çünkü monarşide en iyi bir kişi yönetimdeyken, aristokrasi- de birbirine eşit en iyiler yönetimdedir. Yöneticilerin hem aldıkları eğitim hem de bağlı oldukları yasalar aynı olduğundan bu iki yönetim biçimi aynı kapsamda değerlendirilmiştir.¹⁰⁴

Platon'a göre ruhun cesaretli olan kısmı akılı desteklediği zaman akıl, arzu ya da tutkular üzerinde egemenlik kurmaktadır. Bu noktadan hareketle de bir benzerlik kurarak askerlerin yöneticileri desteklemesinin gerekliliğini vurgulamış ve onların karar verme sürecindeki fonksiyonlarını açıklamıştır. Bundan dolayı Platon'un ruh öğretisinin siyasi teorisine hizmet ettiği söylenmiştir.¹⁰⁵ Platon, tarihsel koşullarda ortaya çıkan yöneten yönetilen ayrımını açıklamak için farklı niteliklere sahip ruh anlayışını ortaya koymuştur. Ancak bu ayrımının belirlenmesinde farklı niteliklere sahip ruhlardan ziyade toplumsal koşullar etkili olmuştur. Platon, aristokratik erdemleri ruhun üstün nitelikleri olarak sunmuştur. Bu erdemleri, egemen sınıf olan aristokratik değerlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bunlara işçilerin emeğiyle geçinen, üretmeyen ve yönetim fonksiyonuna katılan aristokratlar sahiptir.¹⁰⁶ Aristokratların toplumsal değerler üzerindeki belirleyici konumları, M. Ö. 5. asırda Sofistler tarafından eleştirilmiştir. Antiphon, insanların yaratılış itibarıyla eşit olmalarına rağmen aristokratları ön plana çıkarıp, halkı aşağılamanın barbarca bir tutum olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷

Platon, adaletin sağlanmasını da ruh öğretisiyle ilişkilendirerek açıklamış, adaletin gerçekleşmesini bir erdem ve kentin genel organizasyonu olarak görmüştür. Erdem: akıl, arzu ve öfke arasındaki uyumla; adaletsizlik ise bu uyumun bozulması ve ruhun arzuların kontrolü altına girmesiyle ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁸ Toplumsal alanda ise adalet toplumu oluşturan her

104 Platon, *Devlet*, 2015, s. 148.

105 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 83-84.

106 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 84.

107 Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe II* (Fragmanlar - Doksograflar), Wilhelm Capelle (Haz.), (Çeviren: Oğuz Özgül), Kabalacı Yayınevi, İstanbul 1995, s. 130.

108 Jacqueline Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*, (Çeviren: Özcan Doğan), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012, s. 45.

bir bireyin kendine özgü işin sorumluluklarını yerine getirmesiyle gerçekleşir.¹⁰⁹ Dolayısıyla adaletli bir toplumda; filozoflar yönetmeli, askerler ülkeyi korumalı, işçiler de toplumun ihtiyaçlarını karşılamalıdır.¹¹⁰

Mutlak idea kavramından hareket eden Platon, adaleti; ahlaki, sosyal, siyasal, etik ve kısmi olarak değil, “insanları bir seferde ahlaki, etik ve sosyal-siyasal yapan iyi ideasının bir niteliği” olarak tanımlamıştır. Böylece bireyle, kamusal alan arasında bir bağlantı kurmuştur. Bireyler, iyi bir insan ve yurttaş olarak, tüm amaçlarını ancak doğru bir devlet içerisinde gerçekleştirebilirler.¹¹¹ Adalet kavramı tanımlanırken eşitliğe atıfta bulunulmamış, aristokratların benimsemiş olduğu yöneten yönetilen ayrımına dayanan değer yargıları üzerinden hareket edilmiş, onların kabullendiği değerler evrensel normlar olarak görülmüştür. Ancak Platon’un yaşadığı dönemde Atina’daki demokratik yönetimde egemen sınıfın değil, belirleyici unsur olarak vatandaşların gücü kabul edilmekteydi.¹¹² Platon’a göre hukuk ve ahlak değişken çoğunluğun kendi çıkarlarını korumak adına üzerinde anlaştıkları kurallar olarak değerlendirilir ise doğal düzen ve hukuk düzeni arasında uyumdan bahsedilemez. Adalet sadece kanunlara itaat etmekle sağlanamayacağı gibi ahlak da toplum tarafından üzerinde uzlaşılan ödevlere indirgenemez. Ahlaki sorumluluklar, insan doğası göz önünde bulundurularak insan için neyin iyi neyin kötü olduğunun belirlenmesiyle gerçekleşir.¹¹³ Böylece onun etik teorisinde de “ruhun nitelikleriyle toplumsal koşullar arasında bağlantı” kurularak idealar öğretisine bağlanmıştır.¹¹⁴

Platon, Devlet’te eğitim felsefesini de bu sınıflı toplum yapısına göre tasarlamıştır. O, işçiler sınıfı için herhangi bir eğitim öngörmezken, askerler ve yöneticiler için sistematik bir eğitim öğretim programı hazırlamıştır. Böylece eğitim hakkının kullanımında fırsat eşitliğini değil, üst sı-

109 James Fieser ve Norman Lillegard, *A Historical Introduction to Philosophy Texts and Interactive Guides*, Oxford University Press, New York 2002, s. 94.

110 Jacqueline Russ, *Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*, s. 45.

111 Donald G.Tannenbaum ve David Schultz, *Siyasi Düşünceler Tarihi Filozoflar ve Fikirleri*, s. 58.

112 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 81- 82.

113 Vehbi Hacikadiroğlu, *İnsan Felsefesi*, Cem Yayınevi, İstanbul 2000, s. 308.

114 E. Meiksins Wood, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi*, s. 85.

nıflar lehine eşitsizliği savunmuştur.¹¹⁵ Askerler arasından seçilen yönetici adaylarının eğitimini aşamalı olarak düzenlemiştir. Bu eğitim sisteminde erkekler arasından seçilen adaylara yirmili yaşlardan otuzlu yaşlara kadar aritmetik, geometri ve bilimler öğretilmektedir; başarılı olanlar ellili yaşlara kadar felsefe eğitimine tabi tutulmaktadır. Bu aşamayı da geçenler iyi ideasını kavramaları için son bir eğitime alınmaktadır, ancak bir ya da iki kişi son aşamayı tamamlayabilmektedir. Platon, eğitimin bu aşamalarını tamamlayarak yönetici olan filozofların tanrısal varlıklar olduğunu söylemiştir. Filozofluğa yatkın olarak yaratılan bu kişiler aristokratlar arasından çıkmaktadır.¹¹⁶ Platon, kamu gücü tarafından verilen eğitim aracılığıyla sınıflara yükümlülüklerini öğretmeye çalışmıştır. Eğitimin amacı, toplumsal barışı sağlamak için erken yaşlarda bireyleri toplumsal normlara göre yetiştirmektir. İşçilere eğitim verilirken yöneticilere itaat etme ve maddi isteklerini kontrol altına alma, askerlerinkinde ise itaat kavramı ön planda tutulmuştur.¹¹⁷

Platon, Devlet'te egemen sınıfın üstünlüğünü korumak için askeri sınıfı oluşturan kesimi saf tutmaya çalışmış, hayvanlarda uygulanan ırkın ıslahı kurallarını insanlara uygulamıştır. Bu ıslah hareketleriyle askerlerin daha güçlü ve daha savaşçı olacaklarını savunmuştur.¹¹⁸ Ayrıca mülkiyet, kadın ve çocukları askeri sınıf için ortak olarak tasarlayarak, sınıf içi birliğin daha güçlü olacağını iddia etmiştir.¹¹⁹ Yönetici sınıf arasında birliği güçlendirmek ve bu birlikteliğin devamını sağlamak için yönetilenlerin aşağılık varlıklar olduğunu vurgulayarak, yöneten-yönetilen arasında karışıklık oluşturmuş ve bu karışıklıktan yararlanmışır.¹²⁰ Platon, düzen tutkusundan dolayı hayatın akışını net olarak okuyamamıştır. Onun bu düzen

115 H. Ömer Özden, "Platon ve Campanella'nın Siyaset Felsefelerinin Karşılaştırılması" (ss. 33-62), *Tabula Rasa Felsefe- Teoloji* 5 (13), 2005, s. 61.

116 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, s. 160- 161.

117 Donald G. Tannenbaum ve David Schultz, *Siyasi Düşünceler Tarihi Filozoflar ve Fikirleri*, s. 63- 64.

118 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 76- 77.

119 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 74.

120 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 74.

tutkusu, hem bireyin toplum için önemini görmesini engellemiş hem de demokratik düzenden çekinmesine sebep olmuştur. Statik olarak kurguladığı ideal devletinde insanları bir böcek bilimcinin böcekleri sınıflandırdığı gibi sınıflandırmıştır.¹²¹

Platon, Devlet'te toplumun ve toplumsal sınıfların oluşumunu teorik olarak açıklamıştır. İnsanlar tüm ihtiyaçlarını kendi kendilerine karşılayamadıklarından, birbirlerinin hizmetlerine ya da ürettikleri mallara gereksinim duyarak toplumu oluşturmuşlardır. İnsanların doğal yetenekleri farklı olduğundan tüm sanat ve zanaatları öğrenip uygulamaları mümkün değildir. Bundan dolayı her bir insan farklı bir alan ya da dalda uzmanlaşmıştır. Bu durumda da akla en uygun olan, herkesin doğal yeteneklerine uyan bir işi yapmasıdır. Temel ihtiyaçlar, toplumu oluşturan her bireyin farklı mal ve hizmet üretmesiyle sağlanmalıdır. İnsan, varlığını sürdürmek için gıda, giyim ve eve ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaçların temin edilmesi için çiftçi, inşaatçı, dokumacı ve ayakkabıcı gibi meslek erbaplarının toplumda olması gerekir. Her biri ürettiğini diğerlerine pazarlamalıdır. Bir kentteki meslek erbabı kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra diğer şehirlerin gereksinimlerini karşılamaya çalışmalıdır. Böylece ithalat ve ihracatın devreye girilmesiyle tacirler ortaya çıkmıştır. Ticaret deniz yoluyla yapıldığında da sektörle ilgili birçok iş kolu gelişmiştir. Alım satım işlerine aracılık eden esnaf, dükkân sahipleri ve beden gücüne dayalı olarak çalışanların katılımıyla toplumun alt tabakası olan işçiler sınıfı şekillenmiştir. Toplumlar, doğal kaynakları yeterli olmayınca da başka toplumların kaynaklarını ele geçirmeye çalışmışlardır. Bu durumda hem mülkiyetin korunmasına hem de diğer toplumların oluşturduğu tehdide karşı savaşılabilecek bir sınıfa ihtiyaç duymuşlardır. Bu da toplumları birbirleriyle savaş durumuna sokmuştur. Bundan dolayı sahip olunan zenginlikleri korumak ve ülkenin güvenliğini sağlamak için bir ordu kurulması zorunlu hale gelmiştir. Ordunun kurulmasıyla toplumda ikinci konumda olan askeri sınıf ortaya çıkmıştır.¹²² Bu iki sınıfın üzerinde ise karakteristik erdemi bilgelik olan, toplumun çıkarlarını koruyan, mutluluğunu sağlayan, politikalar oluşturan, kanun koyan ve yargılama hakkını kullanan yönetici sınıf oluşmuştur.¹²³

Platon, Devlet'te teorik olarak toplumsal sınıfları açıkladığı gibi Yasalar'da da tarihsel olarak bu sınıfların nasıl oluştuğunu somutlaştırma-

121 Will Durant, *Felsefenin Öyküsü*, s. 64.

122 Platon, *Devlet*, 2015, s. 54- 62.

123 Ahmet Cevzici, *İlkçağ Felsefe Tarihi* (3.Baskı), Asa Kitbevi, Bursa 200, s. 175.

ya çalışmıştır. Tarihi süreç içerisinde kurulan ve yıkılan binlerce devletin sistemi incelenerek, ilk siyasal düzenin nasıl kurulduğu ve yıkıldığı açıklanabilir.¹²⁴ Platon'a göre Tufan'dan sonra yeryüzünde nüfus çok azalmış, yüksek rakımlı dağlarda "çobanlar" kalmış; bunlar şehirlerdeki hile, desise, üstünlük hırslarından habersiz yaşamışlardır. Tufan'dan sonra şehirlerin, siyasal düzenin ve bilimlerin yok olmasının üzerinden "milyarlarca yıl" geçtikten sonra, bilimler ve siyasal düzen ortaya çıkmıştır. Bunlar son "bin ya da ikibin yıl" önce gerçekleşmiştir.¹²⁵ Tufan'dan sonra insan nüfusu azaldığı gibi çok az sayıda evcil hayvan kalmış ve yeryüzü ıssızlaşmıştır. Bu kalan hayvanlar da çok az sayıdaki insana yetmekteydi. Bu durumda ne devlet ne siyasal düzen ne de hukuk vardı. Denizcilikle ilgili kara, deniz araçları ve sanatlar tamamen tahrip olmuştu, ancak yiyecekler herkese yettiğinden çatışmadan mutlu bir şekilde yaşıyorlardı.¹²⁶ Tufan'dan sonra birçok nesil teknolojik bakımından Tufan öncesi ve günümüze göre çok gerideydi. Kara ve deniz savaş araçları yapımında da ilerleme kaydedilememişti. Söz ve davranışlarıyla birbirlerine haksızlık yapma, "dava" ve "ayaklanma" kavramlarına da yabancıydılar.¹²⁷ Platon, Homeros'un *Odyseia* eserinde bu durumu şöyle dile getirdiğini belirtmiştir: "Yoktur onların dernekleri, yasaları falan. Oturlar yüksek dağ tepelerinde, oyuk mağaralarda, herkes kendi evini yönetir, kendi karısını, çocuğunu, umurlarında değildir hiç kimse, başkalarına aldırılmazlar."¹²⁸

Tufan'dan sonra aileler, en yaşlının yöneticiliğinde bir araya gelmişler, kendi geleneklerine göre kabile şefinin önderliğinde yaşamışlardır. Aileler, kendilerini dış tehditlerden koruyabilmek için birbirleriyle ittifak kurmuşlar ve birliğe katılan her ailenin en yaşlı üyesi yönetim görevini üstlenmiştir. Ancak birliğin üyeleri öncelikli olarak kendi geleneklerini gördüklerinden aralarında tartışma çıkmış, bunu gidermek için her aileden bir temsilci seçerek kanun koyucu olarak görevlendirmişlerdir. Bu kanun koyucular kabile şefliği düzenini sonlandırarak, "aristokrasi ya da

124 Platon, *Yasalar*, s. 118-119.

125 Platon, *Yasalar*, s. 119- 121.

126 Platon, *Yasalar*, s. 120- 122.

127 Platon, *Yasalar*, s. 123.

128 Homeros, *Odyseia*, (Çeviren: Azra Erhat ve A. Kadir), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 148

krallık” yönetimi oluşturmuş ve iktidar ele geçirmişlerdir.¹²⁹ Platon’dan önce Sofistler, insanların yaşadıkları ortamı güvenli bir hale getirebilmek için örtülü bir sözleşmeyle toplumu oluşturup iş bölümü yaptıklarını ve birbirleriyle yardımlaşarak imkânlardan eşit bir şekilde yararlandıklarını belirtmişlerdir.¹³⁰ Platon ise devletin, toplumun tüm kesimlerinin katıldığı bir sözleşme ile değil, antik dini değerlere dayanan kabile şeflerinin muhtabakatıyla kurulduğunu belirtmiş, yöneten yönetilen ayrımını betimlemiş, böylece aristokratik yönetim biçimine vurgu yapmıştır.

Platon, hem ideal devlet düzenini sunduğu Devlet’te hem de Yasalar’da görüşlerini ortaya koyarken Sparta’daki yönetim biçimini model almıştır.¹³¹ Spartalıların savaşçı bir ırk yetiştirerek Atinalıları yenilgiye uğratmaları Platon’u etkilemiştir. Sparta’da çocuklar devlete aitti ve çok ciddi bir savaş eğitiminden geçirilirdi. Tarımsal faaliyetleri köleler yürütürdü ve zenginlerle fakirler arasındaki fark belirli bir oranda tutulurdu.¹³² Platon, Sparta’da uygulanan bu kabileci aristokratik yönetim biçimini idealize ederek ideal devlete ya da en iyi yönetim biçimine ulaşmıştır. Böyle bir yönetim biçiminde istikrarın sağlanması ve sürdürülebilirliği, diğer yönetim biçimlerine göre daha kolay olduğunu ifade etmiştir. Bu yönetim biçiminin egemen olduğu devletlerde hem toplumsal çatışmalar minimum düzeydedir hem de toplumsal hareketler daha kolay kontrol altına alınmaktadır. Platon, sınıflar arasında yaşanan çatışmayı Atina’daki eşitlikçi uygulamalar ile değil, Sparta’da uygulanan sınıflı bir toplum düzenine dayanarak açıklamıştır. Böylece devlet kast sistemine dayanır ve devlet eşitlikçi olmayan köle devletidir. Bu devlet içerisinde sınıf çatışmalarının önüne yönetici sınıfa bariz bir üstünlük tanınarak geçilmektedir. Platon, Sparta’da olduğu gibi silah taşıma ve siyasal haklardan yararlanma hakkının sadece yönetici sınıfa ait olmasını savunmaktadır. Ayrıca bu sınıfa eğitim hakkından yararlanma ve alt sınıfı kontrol altında tutma hakkını da tanımıştır.¹³³

Platon, Devlet’te sunmuş olduğu ideal devlet kurgusunun gerçekleşmesinin mümkün olmadığını görmüş, yeniden bir düzenleme yapmıştır.

129 Platon, *Yasalar*, s. 125- 126.

130 Osman Elmalı ve H. Ömer Özden, *İlkçağ Felsefe Tarihi Metinlerle*, s. 95.

131 Ayhan Bıçak, *Felsefenin Kuruluşu*, s. 185- 186.

132 Derek Johnston, *Felsefenin Kısa Tarihi*, s. 32- 33; Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, s. 125.

133 Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1 Platon’un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası, s. 72.

Bu düzenlemeleri olgunluk dönemi eseri olan Yasalar'da en iyi ikinci yönetim olarak sunmuştur. Bu kitabında bilge yöneticilerin buyruklarına göre mi yoksa kanun koyucular tarafından konulan yasalara göre mi devletin idare edilmesini sorgulamış, Devlet'te idealize ettiği filozof kralın yaşadığı dönemde olmadığından devletin kanunlarla yönetilmesini ve yöneticilerin de kanunlara tabi olmasının gerekliliğini belirtmiştir. "Eğer bir gün tanrısal bir talihle yaradılıştan yetenekli bir insan doğar da bunları kavrayabilirse, kendisini yönetecek hiçbir yasaya gereksinim duymayacaktır; çünkü hiçbir yasa ve düzenleme bilgiden daha üstün değildir, aklın bir şeye bağlı ve köle olması doğru değildir, akıl, yapısı gereği gerçekten özgürse, her şeyi yönetmelidir."¹³⁴ Devlet'te vasıflarını belirlediği filozof kral olmadığından, ikinci en iyi yönetim biçimini tercih etmiştir. Yasalar'dan alınan yukarıdaki bölümden de anlaşılacağı gibi asıl olan filozof kralların aklın buyruklarına göre yönetmesidir.

Platon, Yasalar'da kimlerin yöneten kimlerin yönetilen olması gerektiğini şöyle belirlemiştir: Ebeveynler, çocukları; soylular, soylu olmayanları; yaşlılar, gençleri; efendiler, köleleri; güçlüler, zayıfları; bilginler, bilgisizleri yönetmelidir.¹³⁵ Şenel'e göre bu tasniften "yaşlı aristokratlar arasından bilge olanların yönetimi" ortaya çıkmaktadır. İkinci en iyi yönetimde de o, aristokratların yönetiminden yanadır. Halka yönetime katılma hakkını yürütmeye karşı ayaklanmayı önlemek için tanınmıştır.¹³⁶

Platon, Devlet'te ütöpik olarak sunduğu sınıfları da Yasalar'da yeniden düzenlemiştir. Devlet'te toplumsal sınıfları bireysel yetenekler göre düzenlemişken, Yasalar'da Solon dönemindeki gibi mülkiyet üzerinden sınıflandırma yapmış, vatandaşları mali durumuna göre dört sınıfa ayırmıştır. Zenginken fakirleşen ya da fakirken zenginleşen ekonomik gücüne uygun olan sınıfa yerleştirilmelidir.¹³⁷ Toprak parçasına sahip olma hakkı vatandaşlara aittir. Birinci sınıftakiler sadece bir miktar araziye, ikinci sınıftakiler araziye ve arazinin değeri kadar menkul mala, üçüncü sınıftaki-

134 Platon, *Yasalar*, s. 371.

135 Platon, *Yasalar*, s. 138- 139.

136 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, s. 171.

137 Platon, *Yasalar*, s. 208- 209.

ler sahip oldukları arazinin iki katı kadar menkul mala, dördüncü sınıftakiler ise arazilerinin üç katı taşınabilir mala sahip olmalıdır.¹³⁸ Siyasi haklara da sahip olan bu vatandaşlar, toplumun birinci sınıfını, ticaret ve zanaatla uğraşan metoikoslar (özgür yabancılar) ikinci sınıfını, köleler ise üçüncü sınıfını oluşturmaktadır. Vatandaşlar; Halk Kurultayı, Üç Yüz Altmışlar Kurultayı, Yasa Bekçileri Kurulu ve Şafak Kurulu'nda görev alarak siyasi haklarını kullanırlar. Ancak anayasal düzeni kurmak ve korumakla görevli olan Şafak Kurulu'nun üyeleri felsefi eğitim almaları gerekir. İkinci en iyi devletin en önemli kurlunun üyeleri, "ideal devletteki filozof yöneticilere benzemektedir." Ayrıca önemli işler gelir düzeyi yüksek olan sınıflar tarafından yerine getirilirken, sıradan işleri alt düzey gelire sahip gruplar tarafından yerine getirilmektedir. İdeal devlette askerlik bir sınıfın görevi olarak düzenlenmişken, ikinci en iyi devletteyse yüksek gelir gruplarına mensup kadın ve erkeklerin vatandaşlık ödevi olarak tasarlanmıştır. Gelir düzeyi düşük vatandaşlar, askerlikten muaf tutulmuştur. Bu yönetim biçiminde tüm sınıfların temel eğitime tabi tutulmasını tasarlamış, ancak soyuların daha yüksek eğitim almasını önererek eşitlikten uzaklaşmıştır.¹³⁹ Platon'un Yasalar'da ortaya koymuş olduğu bu düşünceleri, ideal devletindeki temel tezlerinden tamamen vazgeçmediğini göstermektedir.

Platon, yöneticilerin ve askerlerin tüm zamanlarını yönetime ayırmaları için Devlet'te onlara mülkiyet hakkı tanımamıştır.¹⁴⁰ Böylece yöneticileri ekonomik güce değil, siyasi güce dayandırmış, "siyasetle ekonomi arasındaki ilişkiyi" görememiş ve onları ekonomik gücü elinde bulunduran sınıfa bağımlı hale getirmiştir.¹⁴¹ Yasalar'da ise hem tüm vatandaşlara mülkiyet hakkı tanımış hem de önemli görevlerin üst düzey gelir grupları tarafından yerine getirilmesini tasarlamıştır. Ekonomik ve siyasi gücü ilişkilendirmiş, ancak burada da ticareti ikinci sınıfı oluşturan yabancıların tekeline bırakmıştır.¹⁴²

138 Ayferi Göze, *Siyasi Düşünceler ve Yöntemler*, s. 37.

139 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, s. 173- 175.

140 Hüsameddin Erdem, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (İlaveli 4. bs.), Hü-Er Yayınları. Konya 2000, s. 228.

141 Hüsameddin Erdem, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, s. 240- 241.

142 Alâeddin Şenel, *Siyasi Düşünceler Tarihi Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, s. 173.

Sonuç

Aristokratik bir aileye mensup olan Platon, Yunan medeniyetinin değer yargılarını göz önünde bulundurarak ve onlardan tamamen kopmadan ideal bir toplum ve devlet kurgulamıştır. Yunanlarda uygulanan köleci toplumsal yapıdan hareket ederek, Devlet'te sınıf sistemine dayanan ütöpik bir toplumsal yapı tasarlamıştır. O, bu ütöpik düşünceleriyle soya, dini dogmalara ve maddi zenginlik üzerine kurulan toplumsal tabakalaşmaya farklı bir boyut kazandırmıştır. Toplumsal sınıfları oluştururken bireysel yetenekleri ya da kapasiteleri temel ölçüt olarak almıştır. Toplumu oluşturan bireyleri zihinsel yetkinliklerine göre yöneticiler, askerler ve işçiler sınıfına yerleştirmiştir. Dolayısıyla bilgili ve erdemli olma ile toplumsal sınıflar arasında doğrudan bir bağlantı kurmuştur. İdeaların bilgisine ulaşabilecek zekâ kapasitesine sahip olanlar yöneticiler sınıfına, alt düzeyde zihinsel yetkinliklere ve birtakım fiziksel özelliklere sahip olanlar askeri sınıfa ayrılmıştır. Bu iki sınıfın sahip oldukları özelliklere sahip olmayıp beden gücüyle ön plana çıkanlarla ise işçiler sınıfı oluşturulmuştur. Yasalar'da ise toplumu, Solon ve Kleistenes dönemlerinde olduğu gibi maddi olanaklara göre düzenlemiş ve üç sınıfa ayırmıştır. Ayrıca birinci sınıfı oluşturan vatandaşları da dört sınıf olarak tasnif etmiştir. Dolayısıyla Devlet'te ve Yasalar'da kıstası farklı olsa da seçkin bir tutum takınmış ve sınıflı bir toplumsal yapı ortaya koymuştur. Onun seçkinliği Devlet'te zihinsel kapasite, bilgelik ve erdem; Yasalar'da ise maddi olanaklar üzerine kurulmuştur.

Platon'un ütöpik olarak tasarladığı toplumsal yapı, dikey hareketliliği içinde barındıran yarı açık toplum sistemidir. Toplumsal sınıflar arasındaki dikey hareketlilikte, Devlet'te bireysel kapasite, Yasalar'da maddi zenginlik kıstas olarak alınmıştır. Popper'a göre Platon toplumsal hareketliliği tek yönlü olarak tasarlamıştır. Bu da üst sınıflarda dünyaya gelen, ancak o sınıfların niteliklerine sahip olmayan çocukların işçiler sınıfına yerleştirilmesidir. Platon'un genel yaklaşımı ve açık ifadelerinden sınıflar arasında dikey hareketliliği kabul ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Ancak bu Devlet'te yüksek kapasiteli olarak doğumla, Yasalar'da ise bir üst sınıfın maddi olanaklarına sahip olmayla sınırlandırılmıştır. Her iki kitabında da yabancılara ve kölelere toplumsal dikey hareketlilik hakkı tanımamıştır.

Platon, Devlet'te toplumu bireysel yetenekler, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma üzerinden hareketle kurduğundan, aileyi toplumun temeli olarak görmemiş, yönetici ve askeri sınıfa aile kurma hakkı tanımamıştır. Yasalar'da ise devletin kuruluşunu ailelerin birleşmesiyle açıkladığından herkese aile kurma hakkı tanımıştır.

Platon'un yaşadığı dönemde iç ve dış siyasette yaşanan çatışmalar, toplumsal tabakalar arasında da mücadeleye sebep olmuştur. O, bu sorunlara duyarsız kalmamış, toplumsal sınıfları bireysel yeteneklere ve maddi olanaklara göre düzenleyerek ve toplumsal hareketliliğe kapı aralayarak, sorunları çözmeye çalışmıştır. O, düşüncelerini felsefi bir tutarlılık içerisinde temellendirerek kitleleri sınıflı toplumsal yapıya ikna etmeye çalışmıştır. Platon'un Devlet'te sunduğu toplumsal yapıyla ilgili ütopyik düşünceleri, en iyi yönetim biçiminin de temellerini oluşturmuştur. O, seçkin yaklaşımı ile krallık ve aristokratik yönetim biçimlerini savunurken demokrasiye karşı çıkmıştır. Yasalar'da da önemli görevlerin üst düzey gelir grubundan olanlar tarafından yerine getirilmesini önererek, demokratik yönetime karşı çekincelerini belirtmiştir.

Öz

Toplumsal Değerlerin ve Siyasi Yapının Platon'un Sınıflı Toplum Anlayışına Etkisi

Platon'un siyaset felsefesinin temelini idealar öğretisi, ruh hakkındaki görüşleri ve bunların doğal sonucu olan sınıflı toplum anlayışı oluşturur. Platon, bu temel kavramlardan ve toplumsal değer yargılarından hareket ederek vatandaşları üç sınıfa ayırır: Yöneticiler, askerler ve işçiler. Yöneticilerin askerlerin arasından seçildiği göz önünde bulundurulduğunda aslında toplum yönetenler ve üretenler olarak iki sınıfa ayrılır. Bu sınıfsal yapı dini anlayışlar ve tarıma dayanan üretim biçiminin etkisiyle oluşmuştur. Bir aristokrat olan Platon böyle bir toplum içerisinde büyümüştür. Platon'a göre insanlar farklı niteliklere sahiptirler; çünkü dünyaya gelirlerken mayalarına altın, gümüş ve demir katılmıştır. Ona göre mayasına altın katılan aristokratlar yönetmeli; mayasına gümüş katılan askerler, iç ve dış tehditlere karşı kent devletinin güvenliğini sağlamalı; mayası demir ya da pirinç olanlar ise beden gücü gerektiren işlerde çalışmalıdır. O, siyasi düşüncelerini idealar öğretisi ve bilgi felsefesiyle de destekler. Gerçek bilgi idealar âlemine ait bilgidir. Bu bilgiye ise sadece mayası altın olanlar ulaşabilir. Platon, yaşadığı çağda Yunan kent devletlerinde ve ilkçağ uygarlıklarında

görülen sınıflı toplum anlayışını felsefi incelemeye tabi tutarak toplumsal sınıfları felsefi olarak temellendirir ya da uygulamalara felsefi boyut kazandırır. Böylece toplumda egemen konumda olan aristokratik değerleri savunarak demokrasi karşıtlığını ortaya koyar. Platon gençlik yıllarında aktif siyaset yapmayı amaçlasa da olumsuz tecrübelerinden dolayı siyasetle teorik olarak uğraşır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Toplum, Sınıf, Ruh, İdeal Devlet

Abstract

The Influence of Social Values and Political Structure On Plato's Understanding of Class and Society

The foundation of Plato's philosophy of politics is established on the basis of the doctrine of ideas, his perspective on the spirit, and consequently the conception of a class society. Plato divides citizens into three classes based on these basic concepts and social value judgements: guardians, auxiliaries and producers. Given the fact that guardians are chosen from auxiliaries, society is divided into two fundamental classes, namely guardians and producers. This class structure was formed by the influence of religious understanding and agricultural production. Plato, an aristocrat, grew up in such a society. According to him, people have different qualities as they are bestowed with gold, iron or silver when they come into the world. For Plato, the aristocrats with gold in their essence must rule, the soldiers with silver in their essence must ensure the security of the city state against internal and external threats, and those with iron or brass in their essence must engage in physical works. Plato also supports his political ideas with the doctrine of ideas and epistemology. Accordingly, real knowledge belongs to the universe of ideas. This wisdom can only be achieved by those who have gold in their essence. Plato, in the era when he lived, philosophically grounded the social classes in a philosophical examination of the concept of class society in Greek city states and primeval civilizations or added another philosophical dimension to practices. He therefore reveals his anti-democracy attitude by advocating the aristocratic values that dominated society. Despite Plato trying to becoming involved in active political life when he was young, he was only interested in it theoretically due to his adverse experiences.

Keywords: Plato, Class, Society, Soul, Ideal State

Kaynakça

- Akarsu, Bedia, *Mutluluk Ahlakı* (Ahlak Öğretileri- 1), İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş. İstanbul 1998.
- Annas, Julia, *Antik Felsefe*, (Çeviren: Tarık Tansu Yiğit), Dost Kitabevi, Ankara 2015.
- Arnhart, Larry, *Siyasî Düşünce Tarihi Plato'dan Rawls'a* (2. bs.), (Çeviren: Ahmet Kemal Bayram), Adres Yayınları, Ankara 2005.
- Baudart, Anne, "Platon", Jacqueline Russ (Yön.), *Felsefe Tarihi Cilt I Kurucu Düşünceler* (2. bs.), (ss. 39-70), (Çeviren: İsmail Yergüz), İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- Bıçak, Ayhan, *Felsefenin Kuruluşu*, Dergah Yayınları, İstanbul 2015.
- Burnyeat, M. F., "Culture and Society in Plato's Republic". The Tanner Lectures on Human Values, 1997, <https://tavaana.org/sites/default/files/Burnyeat99>, 18.03.2017.
- Capelle, Wilhelm, *Sokrates'ten Önce Felsefe II* (Fragmanlar-Doksograflar). Wilhelm Capelle (Haz.). (Çeviren: Oğuz Özgül), Kabalacı Yayınevi, İstanbul 1995.
- Cevizci, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi* (3. bs.), Asa Kitabevi, Bursa 2001.
- _____, "Platon Hayatı ve Eserleri", Ahmet Cevizci (Haz.). *Mektuplar* (ss. 7-16), (Çeviren: Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul 2010.
- _____, "Önsöz Platon ve Mektuplar", Ahmet Cevizci (Haz.), *Mektuplar* (ss. 17-29), (Çeviren: Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul 2010.
- Cornford, Francis Macdonald, *Sokrates Öncesi ve Sonrası*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015.
- Coulanges, Fustel de, *Antik Site Yunan'dan Roma'ya Kadar Tapınma, Hukuk ve Kurumlar Üzerine İnceleme*, (Çeviren: İsmail Kılıç), Epos Yayınları, Ankara 2011.
- Delacampagne, Christian, *Filozof ve Tiran Yanılsamanın Tarihi*, (Çeviren: İnci Malak Uysal), Epos Yayınları, Ankara 2003.
- Durant, Will, *Felsefenin Öyküsü* (2. bs.), (Çeviren: Ender Gürol), İz Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Elmalı, Osman ve Özden, H. Ömer, *İlkçağ Felsefe Tarihi Metinlerle*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2011.
- Erdem, Hüsameddin, *İlkçağ Felsefesi Tarihi* (İlaveli 4. bs.), Hü-Er Yayınları, Konya (2000).
- Fieser, James ve Lillegard, Norman, *A Historical Introduction to Philosophy Texts and Interactive Guide*, Oxford University Press, New York 2002

Toplumsal Değerlerin Ve Siyasi Yapının Platon'un Sınıflı Toplum
Anlayışına Etkisi

- Göze, Ayferi, *Siyasi Düşünceler ve Yöntemler* (9. bs.), Beta Basım Dağıtım A.Ş., İstanbul 2000.
- Hacikadiroğlu, Vehbi, *İnsan Felsefesi*, Cem Yayınevi, İstanbul 2000.
- Hadot, Pierre, *İlkçağ Felsefesi Nedir?*, (Çeviren: Muna Cedden), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2011.
- Hare, R.M., *Düşüncenin Ustaları Platon* (2. bs.), (Çeviren: Işık Şimşek ve Bediz Yılmaz), Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2002.
- Heinaman, Robert, "Social Justice in Plato's Republic", Polis, Volume 15 (1- 2), 1998, 23-43. <http://discovery.ucl.ac.uk/65/> 18.03.2017.
- Homeros, *Odysseia* (2. bs.), (Çeviren: Azra Erhat ve A. Kadir), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- Höffe, Otfried, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çeviren: Okşan Nemlioğlu Aytolu), İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ., İstanbul 2014.
- İşçi, Metin, *Siyasi Düşünceler Tarihi* (Gözden Geçirilmiş 3. bs.), Der Yayınları, İstanbul 2012.
- Johnston, Derek, *Felsefenin Kısa Tarihi*, (Çeviren: Burcu Yalçinkaya), İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ., İstanbul 2015.
- Kraut, Richard. "Introduction". Steven M. Cahn (Ed.). *Classics of Political and Moral Philosophy* (ss.1-5), Oxford University Press, New York 2002.
- Laertios, Diogenes, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (6. bs.), (Çeviren: Candan Şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.
- MacIntyre, Alasdair, *Ethik'in Kısa Tarihi Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla* (Çeviren: Hakkı Hünler ve Solmaz Zelyüt Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul 2001.
- Mansel, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi* (10. bs.), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Özden, H. Ömer, "Platon ve Campanella'nın Siyaset Felsefelerinin Karşılaştırılması", (ss. 33-62). *Tabula Rasa Felsefe- Teoloji* 5 (13), 2005.
- Platon, *Republic*, The Floating Press, 2009. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/ataturk-ebooks/detail.action?docID=413152>, 24.03.2017.
- _____, *Mektuplar*, (Çeviren: Furkan Akderin), Say Yayınları, İstanbul 2010.
- _____, *Yasalar*, (Çeviren: Candan Şentuna ve Saffet Babur), Kabalıcı Yayıncılık, İstanbul 2012.

- _____, *Diyaloglar* (10. bs.), (Çeviren: Adnan Camgil), Remzi Kitapevi, İstanbul 2013.
- _____, *Devlet* (3. bs.), (Çeviren: Kemal Ozan), Profil Yayıncılık, İstanbul 2014.
- _____, *Devlet* (28. bs.), (Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu- M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- Popper, Karl R., *Açık Toplum ve Düşmanları* Kitap 1Platon'un Büyüsü Kitap 2 Hegel, Marx ve Sonrası (3. bs.), (Çeviren: Meta Tunçay ve Harun Rızatepe), Liberte Yayınları, Ankara 2013.
- Reyhan Esmâ ve B. Cengiz Tülin, *Eski Çağ Tarihi ve Uygarlığı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2015.
- Ruby, Christian, *Siyaset Felsefesine Giriş*, (Çeviren: Aziz Ufuk Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul 2012.
- Russ, Jacqueline. *Avrupa Düşüncesinin Serüveni Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*, (Çeviren: Özcan Doğan), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2012.
- Russel, Bertrand, *Batı Felsefe Tarihi* 1. Cilt: İlk Çağ Felsefesi, (Çeviren: Ahmet Fethi), Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul 2016.
- Solomon, Robert C. ve Higgens, Kathleen M, *A Short History of Philosophy*, Oxford University Press, New York 1996.
- Störing, H.J., *İlk Çağ Felsefesi Hint- Çin- Yunan* (3. bs.), (Çeviren: Ömer Cemal Güngören), Yol Yayıncılık Dağ. Dan. Ltd. Şti., İstanbul 2015.
- Şenel, Alâeddin, *Siyasi Düşünceler Tarihi* Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş (Kısaltılmış ve Gözden Geçirilmiş 4. bs.), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2013.
- Tanilli, Server, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası* I. Cilt İlkçağ: Doğu, Yunan, Roma (2. bs.), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015.
- Tannenbaum, Donald G. ve Schultz, David, *Siyasi Düşünceler Tarihi Filozoflar ve Fikirleri* (3. bs.), (Çeviren: Fatih Demirci), Adres Yayınları, Ankara 2007.
- Warburton, Nigel, *Klasiklerle Felsefe*, (Çeviren: Ahmet Fethi), Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti, İstanbul 2016.
- Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi* (5. bs.), (Çeviren: H. Vehbi Eralp), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1998.
- Wood, Ellen Meiksins, *Yurttaşlardan Lordlara Eskiçağdan Ortaçağa Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi* (2. bs.), (Çeviren: Oya Köymen), Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti., İstanbul 2013.